

ALGUNS TIMONETS INTERESSANTS DEL MIGJORN VALENCIÀ (*THYMUS* L., *LAMIACEAE*)

Manuel B. CRESPO¹ & José Luis SOLANAS¹

*Al Prof. Oriol de Bolòs per la seua valuosa
tasca en l'estudi de la flora i vegetació del
País Valencià.*

ABSTRACT

Some interesting thyme species from southeastern Spain (*Thymus* L., *Lamiaceae*)

Three taxa of *Thymus* L. (*Th. webbianus*, *Th. × valentinus*, and *Th. micromerioides*) described by G. Rouy from Alicante Province (eastern Spain) are discussed. The corresponding types are designated for each taxa and comments on their ecology, chorology and taxonomic affinities are also reported.

Key words: *Thymus*, *Lamiaceae*, typification, hybrids, southeastern Spain.

Introducció

A les darreries del segle passat, ROUY (1882a; 1882b; 1882c; 1886; 1888) va publicar una sèrie de notes on donava a conèixer algunes plantes interessants que havia recol·lectat a les serres del migjorn valencià. Destaquen, entre altres, alguns dels endemismes més notables de les comarques alacantines (e.g. *Arenaria pseudoarmeriastrum*, *Centaurea mariolensis*, *Crepis scorzoneroïdes*, *Erucastrum brachycarpum*, *Euphorbia mariolensis*, *Helichrysum rupestre* subsp. *valentinum*, *Hieracium mariolense*, *Scrophularia valentina*, *Silene hifacensis*, *Thymus micromerioides*, *Th. webbianus*, *Th. × valentinus*, etc.), els quals han rebut posteriorment distints tractaments taxonòmics (cf. BOLÒS & VIGO, 1990; MATEO & CRESPO, 1995).

Entre aquestes plantes destaquen els tres timonets per l'escassetat de les dades modernes disponibles sobre la seua ecologia, corologia i afinitats taxonòmiques (cf. MORALES, 1986; LAGUNA, 1994). No obstant això, la seua distribució actual

¹ Departament de Ciències Ambientals i Recursos Naturals (Botànica), Universitat d'Alacant. Apartat 99. E-03080 Alacant.

sembla limitar-se als territoris litorals de les comarques de les Marines alacantines (BOLÒS & VIGO, 1996).

Durant la realització de diversos estudis florístics i fitogeogràfics sobre la Marina Baixa (SOLANAS, 1997), hem tingut l'oportunitat d'estudiar una bona part de les poblacions conegudes dels timonets esmentats. Amb les dades obtingudes i després de l'estudi dels corresponents materials tipus, aportem ací algunes consideracions sobre aquests interessants tàxons.

Resultats i discussió

Thymus webbianus Rouy in Bull. Soc. Bot. France 35: 122 (1888)

— *Th. herba-barona* sensu Webb, Iter Hispan.: 21. 1838, non Loisel., Fl. Gall.: 360. 1807.

Lectotypus (ací indicat): LY!, "Herbier G. Rouy, Paris - Plantes d'Espagne.

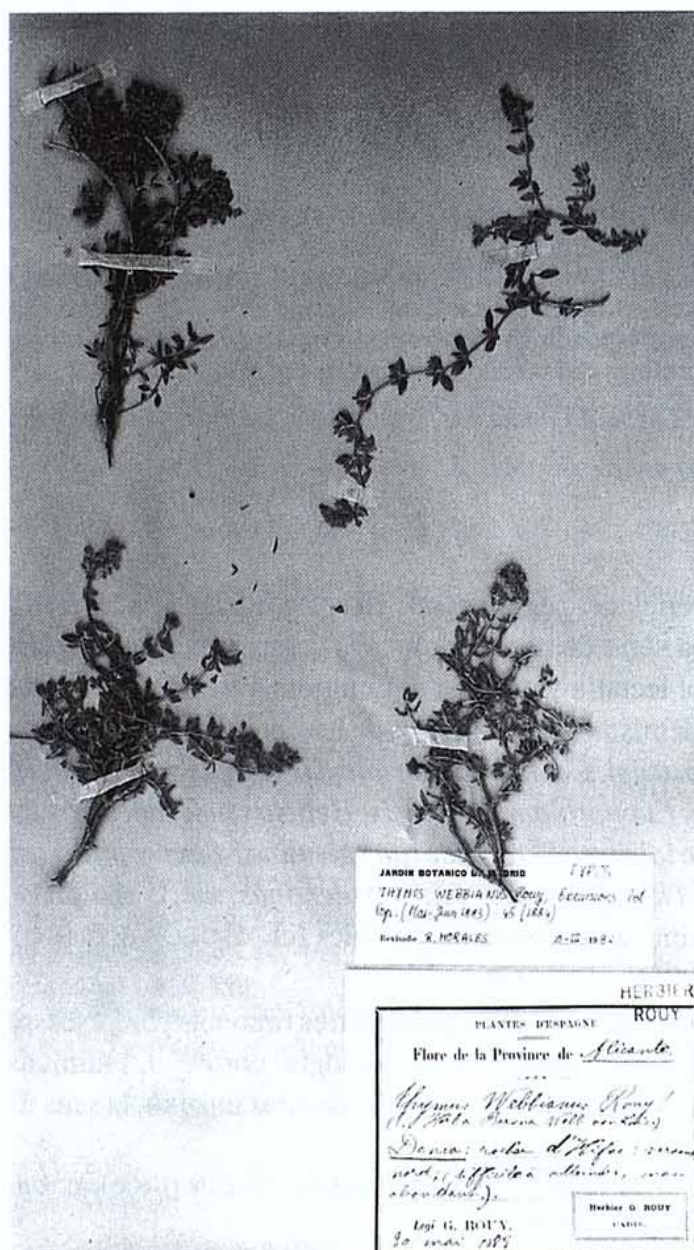

Figura 1. Material tipus de *Thymus webbianus* Rouy, a l'herbari LY.

Flore de la Province de Alicante. Denia: rocher d'Hifac, versant nord (difficile à atteindre, mais abondant). Legi G. Rouy. 30 mai 1883". Fragment situat a la part inferior esquerra del plec (Figura 1).

Ind. loc.: "Nous n'avons jusqu'à présent vu le *T. Webbianus* qu'au roc d'Hifac et sur le Mongo [sic]".

Plantes pertanyents a aquest tàxon varen ésser recollides primerament per WEBB (1838: 21) al "Monte Jovis, propè Dianium", qui les publicà amb el nom de "*Th. herba-barona* Lois". És per això que ROUY (loc. cit.), quan va descobrir noves poblacions al penyal d'Ifac i al Montgó, descrigué l'espècie tot i dedicant-la al botànic anglès. Els exemplars típics d'aquest tàxon, malgrat els prudents comentaris de MORALES (1986) i després d'estudiar els materials tipus de l'herbari de Rouy (Figura 1), queden definits per les següents característiques: hàbit prostrat o procumbent; fulles poc revolutes als marges i tomentoses al revers (però amb els nervis visibles), amb cilis als pecíols, que poden ésser caducs (les formes d'ombra de vegades tenen fulles ovato-oblongues, quasi planes i poc tomentoses al revers); inflorescència glomerular laxa, amb tendència a presentar els verticil·lastres distants; calzes ciliats amb dents superiors llargues i acuminades. Per tot això, no creiem encertada la consideració d'aquest tàxon com a sinònim de *Th. vulgaris* L., com feia JALAS (1972: 176) a *Flora europaea*.

A hores d'ara, es tracta d'una espècie força escassa ja que solament hem pogut trobar dues poblacions referibles amb claretat a *Th. webbianus*, concretament al penyal d'Ifac i a la serra Gelada. No obstant això, potencialment podria abastar les serres litorals diàniques situades entre el Montgó de Dénia i la serra Gelada, prop de Benidorm. Fitosociològicament participa a les comunitats de *Teucrion buxifolii* Rivas Goday 1955 (*Asplenietalia glandulosi*, *Asplenietea trichomanis*) les quals colonitzen el rocam i els penya-segats més inaccessibles, on deuran buscar-se noves poblacions.

Altres materials estudiats: ALACANT: Benidorm, serra Gelada, YH5471, 100 m, 5-IV-1971, Solanas (ABH 11250). Calp, penyal d'Ifac, BC4580, 200 m, 6-VI-1996, Serra, Juan & Navarro (ABH 19481).

***Th. × valentinus* Rouy in Bull. Soc. Bot. France 35: 123 (1888)**

[*Th. vulgaris* L. subsp. *vulgaris* × *Th. webbianus* Rouy]

Lectotypus (ací indicat): LY!, "Herbier G. Rouy, Paris - Plantes d'Espagne. Flore de la Province de Alicante. Denia: rocaïlles au pied du promontoire d'Hifac, non loin du *T. barrelieri* var. *intermedium*. Legi G. Rouy. 30 mai 1883". Fragment situat a la part superior del plec (Figura 2).

Ind. loc.: "...il croît dans les rocaïlles au pied des roches du promontoire d'Hifac".

ROUY (loc. cit.) va proposar aquest nom per a unes plantes recollides junt amb *Th. vulgaris* (ut *Th. reuteri* Rouy = *Th. barrelieri* Rouy, non Spreng.) a la base dels roquers del penyal d'Ifac, on també trobà el seu *Th. webbianus*. El nou híbrid resulta morfològicament molt pròxim de *Th. vulgaris* (hàbit erecte; fulles curtes, més fortament revolutes i tomentoses al revers; inflorescències densament

capitades; calzes poc ciliats i amb dents curtes), però presenta caràcters de *Th. webbianus* (fulles oblongues, més amples, amb pecíols ciliats i calze amb les dents superiors acuminades).

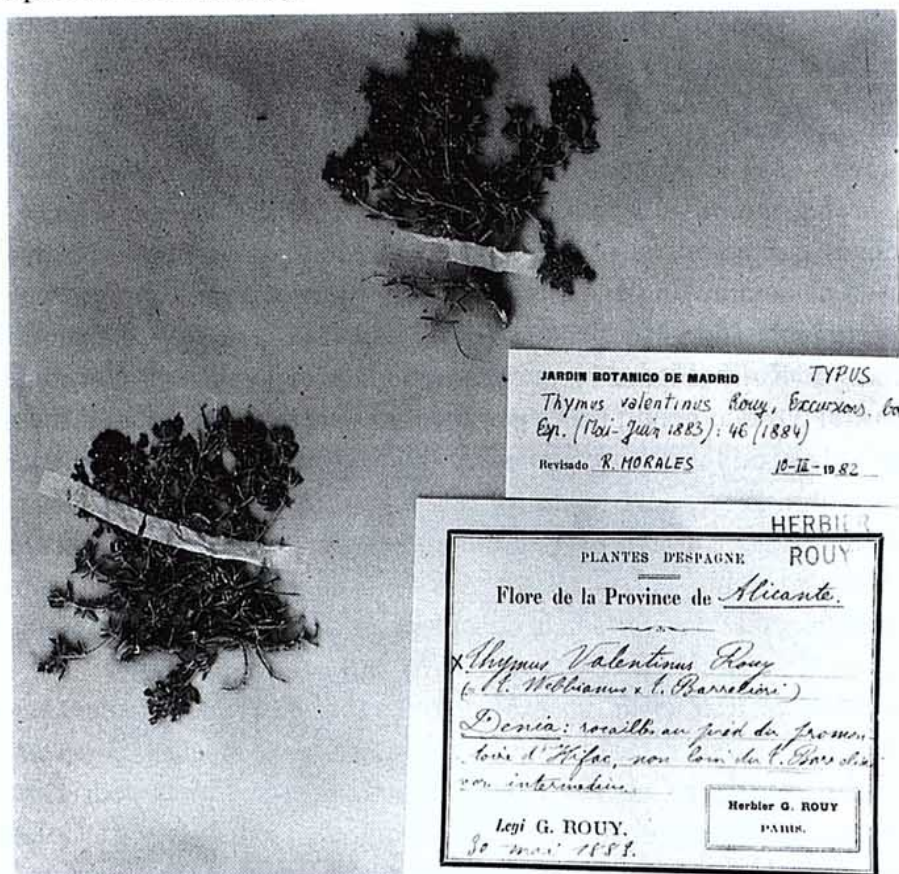

Figura 2. Material tipus de *Thymus* × *valentinus* Rouy, a l'herbari LY.

En la nostra opinió i d'acord amb ROUY (loc. cit.), aquestes característiques permeten afirmar que *Th. x valentinus* s'hauria originat per l'hibridació de *Th. webbianus* i *Th. vulgaris* subsp. *vulgaris* (ut *Th. reuteri* var. *intermedius* Rouy). D'altra banda, no compartim l'opinió de MORALES (1986: 225) qui considera aquests exemplars dins *Th. vulgaris* subsp. *aestivus* (Reuter ex Willk.) A. Bolòs & O. Bolòs, fet que explica que no incloga aquest nototàxon entre els híbrids ibèrics del gènere (MORALES, 1995).

Aquesta planta presenta una distribució lligada a la de *Th. webbianus*; és a dir, les serres diàniques litorals entre Dénia i Benidorm. Ecològicament, a diferència d'aquest darrer, *Th. x valentinus* normalment forma part del matollar serial de *Teucrio latifoliae*-*Thymenion piperellae* Stübing & al. 1989 (*Rosmarinetalia*, *Rosmarinetea*), on sol aparèixer junt amb *Th. vulgaris*.

No obstant això, atès el material d'herbari estudiat i les nostres observacions de camp, pot afirmar-se que a tota la seua àrea existeix un complex de formes hibridogèniques, les quals deuen interpretar-se com el resultat d'un actiu procés d'introgressió entre ambdós progenitors. Formes típiques de *Th. x valentinus* resulten actualment molt abundants a la serra Gelada, mentre que altres més properes a *Th. vulgaris* (amb fulles poc ciliades o gens, o amb cilis caducs, i tiges

ascendents) es troben amb freqüència des del Montgó fins al Mascarat. Segurament, aquestes formes híbridogèniques justifiquen que autors com JALAS (1972: 176) i MORALES (1986) hagen sinonimitzat *Th. webbianus* i *Th. × valentinus* amb el grup de *Th. vulgaris*.

Pel que fa a les referències que RIGUAL (1972) donà de *Th. webbianus* a Alacant, algunes d'elles han d'atribuir-se a *Th. × valentinus* ("Peñón de Calpe, proximidades del túnel; Sierra Helada de Benidorm"); però altres corresponen a *Th. vulgaris* L. ("Castell de Guadalest"), atès l'estudi que hem fet del material dipositat al seu herbari, que es conserva, en part, a la Universitat d'Alacant (herbari ABH).

Altres materials estudiats: ALACANT: Benidorm, Sierra Helada, sector norte, YH57, 150 m, 15-V-1971, *Rigual* (ABH 20576, 20577, 20578). Ibídem, YH5470, 120 m, 4-II-1992, *E. Guijarro* (ABH 4288). Ibídem, YH67, 20-III-1992, *E. Guijarro* (ABH 4320). L'Alfàs, serra Gelada, YH5571, 370 m, 29-III-1992, *Solanas* (ABH 4902). Base del Montgó (Denia), 22-V-1960, *Rigual* (ABH 20655). Altea, YH57, 19-VI-1961, *Rigual* (ABH 20656). Altea, Bco. del Mascarat, BC38, 26-V-1969, *Rigual* (ABH 20656).

***Thymus micromerioides* Rouy in Bull. Soc. Bot. France 35: 123 (1888)**

Lectotypus (ací indicat): LY! "Herbier G. Rouy, à Paris. Espagne - Province de Alicante. Denia: rocaïlles entre Benitachel [sic] et le cap de la Nâo. 28 mai 1883. Legi G. Rouy". Fragment situat a la part inferior del plec (Figura 3).

Ind. loc.: "Benitachel [sic], rocaïlles entre le village et le cap de la Nâo, non loin de la station du *Convolvulus valentinus*, parmi les *Chamaerops humilis*".

Aquest binomen, després d'haver estudiat nosaltres el material tipus i com ja indicava MORALES (1986), no hi ha cap dubte que correspon a una forma d'allò que s'ha anomenat *Th. vulgaris* subsp. *aestivus*, tàxon de dubtós valor i no fàcilment diferenciable de la subespècie típica. Les característiques morfològiques de *Th. micromerioides*, principalment les seues inflorescències llargament espigades i les fulles lleugerament cotonoses pel revers, permeten sinonimitzar ambdós tàxons sense problemes.

D'altra banda, les referències de RIGUAL (1972: 340) a *Th. micromerioides* i *Th. reuteri* han d'atribuir-se en tots els casos a *Th. vulgaris*.

Agraïments

Donem les gràcies al director i al conservador de l'herbari LY (Lyon) pel préstec dels tipus de Rouy. Igualment, a José Carlos Cristóbal per la realització de les fotografies que acompanyen al text.

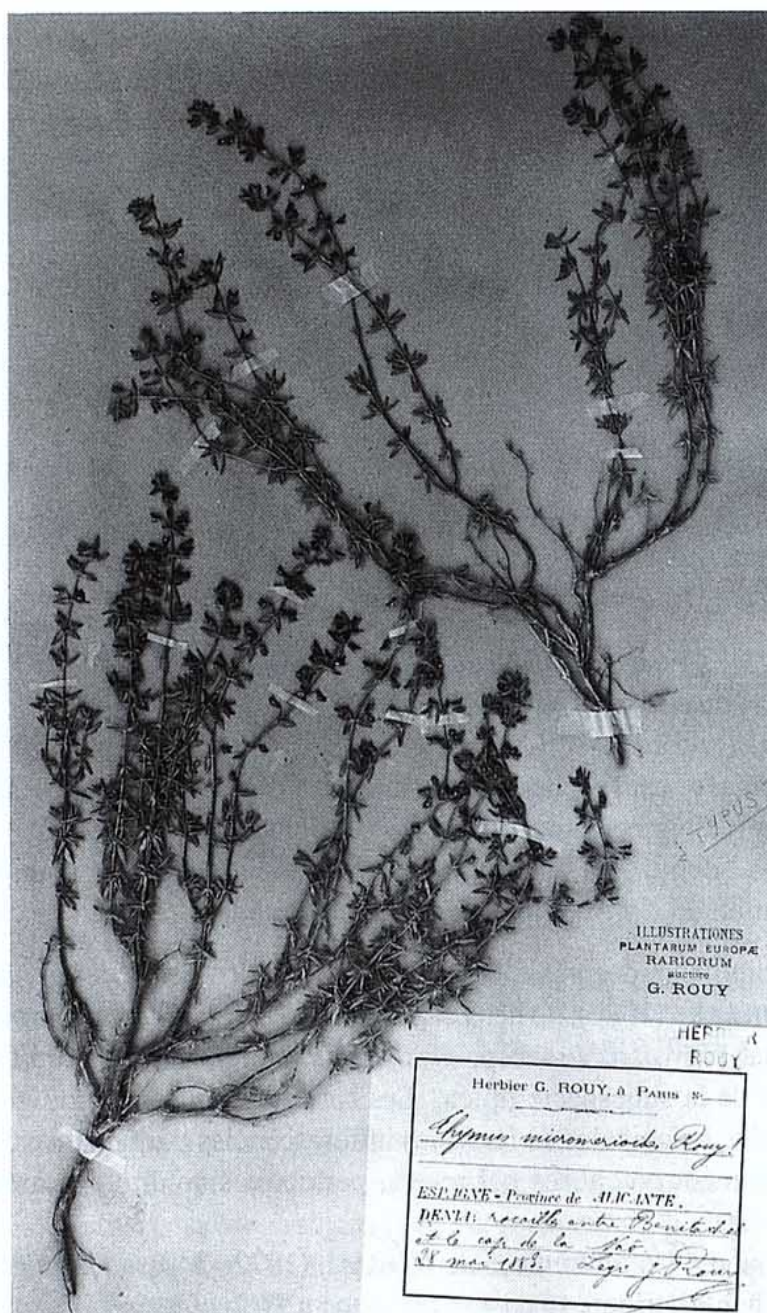

Figura 3. Material tipus de *Thymus micromerioides* Rouy, a l'herbari LY.

Bibliografia

- BOLÒS, O. DE, VIGO, J., MASALLES, R.M. & NINOT, J.M. 1990 - *Flora Manual dels Països Catalans*. Pòrtic. Barcelona.
- BOLÒS, O. DE & VIGO, J. 1996 - *Flora dels Països Catalans* 3. Barcino. Barcelona.
- JALAS, J. 1972 - *Thymus* L. In: *Flora europaea* (TUTIN, T.G. & al., eds.) 3: 172-182. Cambridge University Press. Cambridge.
- LAGUNA, E. (coord.). 1994 - *Flora vascular rara, endémica y amenazada de la Comunidad Valenciana*. Generalitat Valenciana. Valencia.
- MATEO, G. & CRESPO, M.B. 1995 - *Flora abreviada de la Comunidad Valenciana*. Gamma. Alicante.

- MORALES, R. 1986 - Taxonomía de los géneros *Thymus* (excluida la sección *Serpyllum*) y *Thymbra* en la Península ibérica. *Ruizia*, 3: 1-324.
- MORALES, R. 1995 - Híbridos de *Thymus* L. (*Labiatae*) en la Península Ibérica. *Anales Jard. Bot. Madrid*, 53(2): 199-211.
- RIGUAL, A. 1972 - *Flora y vegetación de la provincia de Alicante (el paisaje vegetal alicantino)*. Instituto de Estudios Juan Gil-Albert. Alicante.
- ROUY, G. 1882a - Excursions botaniques en Espagne, I. Herborisations aux environs de Jativa. 3e Observations, remarques et diagnoses. *Bull. Soc. Bot. France*, 29: 40-47.
- ROUY, G. 1882b - Excursions botaniques en Espagne, I. Herborisations aux environs de Jativa. 3^e Observations, remarques et diagnoses. *Bull. Soc. Bot. France*, 29: 108-114.
- ROUY, G. 1882c - Excursions botaniques en Espagne, I. Herborisations aux environs de Jativa. 3^e Observations, remarques et diagnoses. *Bull. Soc. Bot. France*, 29: 120-127.
- ROUY, G. 1886 - Excursions botaniques en Espagne (Mai-Juin 1883). Denia-Madrid. III. Observations, remarques et diagnoses. *Bull. Soc. Bot. France*, 33: 524-529.
- ROUY, G. 1888 - Excursions botaniques en Espagne (Mai-Juin 1883). Denia-Madrid. III. Observations, remarques et diagnoses. *Bull. Soc. Bot. France*, 35: 115-124.
- SOLANAS, J.L. 1997 - *Flora, vegetació i fitogeografia de la Marina Baixa*. Servei de Publicacions. Universitat d'Alacant.

Rebut / Received: XI-1996